

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

18 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 18 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie
z 2 czerwca 2021 r., IX Ca 738/20,
w sprawie z powództwa M. S., M. S.1, I. W. i S. M.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

oddala skargę kasacyjną.

Jacek Grela

Ewa Stefańska

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

UZASADNIENIE

Powodowie M. S., M. S.1, I. W. i S. M. wniesli o zasądzenie od pozwanego Bank Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. solidarnie kwoty 53 895,80 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem

nienależnie pobranych przez pozwanego rat kapitałowo-odsetkowych kredytu oraz o zasądzenie solidarnie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Wyrokiem z 1 lipca 2020 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 53 895,80 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 10 września 2019 r. do dnia zapłaty (pkt I.); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt II.) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt III.-IV.).

Sąd Rejonowy ustalił, że 25 lipca 2008 r. w Olsztynie M. S., M. S.1, I. W., Z. W. i Bank S.A. z siedzibą w W. zawarli umowę kredytu na cele mieszkaniowe nr [...] w kwocie 165 000 zł denominowanego w walucie franka szwajcarskiego (CHF) na okres 360 miesięcy od 25 lipca 2008 r. do 15 lipca 2038 r. na zasadach określonych w umowie i Ogólnych Warunkach Kredytowania w zakresie udzielania kredytów na cele mieszkaniowe oraz kredytów i pożyczek hipotecznych.

Zgodnie § 2 ust. 2 i 3 umowy kwota kredytu w CHF lub transzy kredytu miała zostać określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z Tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy. O wysokości wykorzystanego kredytu denominowanego (waloryzowanego) wyrażonej w walucie CHF, wysokości odsetek w okresie karencji, wysokość rat kapitałowo odsetkowych w wyżej wymienionej walucie, bank miał poinformować kredytobiorców w terminie 7 dni od dnia całkowitego wykorzystania kredytu na zasadach określonych w Ogólnych Warunkach.

W § 8 ust. 1 i 2 umowy określono oprocentowanie kredytu jako zmienne i stanowiące sumę zmiennej stawki odniesienia oraz stałej marży Banku w wysokości 2,32 punktów procentowych, z zastrzeżeniem ust 6. Ustalono oprocentowanie w stosunku rocznym w dniu zawarcia umowy na 5,11 % jako równe stawce odniesienia, jaką jest stawka rynku pieniężnego LIBOR 3 - miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku, z ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc zawarcia umowy, publikowana na stronie serwisu [...] lub też na jakimkolwiek innym ekranie zastępczym, powiększonej o marżę banku, o której mowa w ust. 1.

Standardowa marża zgodnie z obowiązującymi w banku zasadami dotyczącymi oprocentowania wynosiła 1,32 punktów procentowych. Została podwyższona o 1 punkt procentowy w związku z uruchomieniem przez pozwanego kredytu przed uprawomocnieniem się wpisu hipoteki na nieruchomości stanowiącej zabezpieczenie kredytu. Podwyższona wysokość marży została zniesiona w terminie 30 dni od dnia przedłożenia odpisu z księgi wieczystej potwierdzającego prawomocny wpis hipoteki (§ 11a umowy).

W myśl § 9 ust. 2 umowy wysokość rat kapitałowo-odsetkowych miała zostać określona w CHF. Spłata raty kapitałowo-odsetkowej miała być dokonywana w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z Tabelą kursów kredytodawcy banku, obowiązującą w dniu spłaty.

Stosownie do § 6 ust. 4 Ogólnych Warunków harmonogram spłat przekazany kredytobiorcy w dniu zawarcia umowy miał charakter wyłącznie techniczny i określał w sposób symulacyjny wysokość miesięcznych rat kapitałowo-odsetkowych.

Jak ustalił Sąd Rejonowy kredytobiorcy nie mieli możliwości negocjacji umowy. Na podstawie treści umowy i załączników nie byli w stanie samodzielnie wyliczyć wysokości należnej przyszłej raty kredytowej, ani określić wysokości pozostałego jeszcze do spłaty kredytu. Nie byli również w stanie określić w jaki sposób bank będzie ustalał wysokość kursu franka szwajcarskiego. Nikt nie wytłumaczył kredytobiorcom od czego będzie uzależniona wysokość kursu waluty uwzględniona w tabeli banku, a tym samym, czy kurs ten będzie uzależniony od obiektywnych kryteriów.

Na zabezpieczenie kredytu została ustanowiona hipoteka kaucyjna do kwoty 330 000 złotych na nieruchomości, dla której Sąd Rejonowy w Olsztynie prowadzi księgę wieczystą numer KW [...].

Kredyt został wypłacony w złotych polskich. Raty kredytu pobierane są z rachunku prowadzonego w złotych polskich.

Bank1 S.A. z siedzibą w W. jest następcą prawnym Bank S.A. z siedzibą w W..

Z. W. zmarł [...] marca 2013 r., a spadek po nim nabyli żona I. W., córki M. S. i S. M., każda w 1/3 części.

W okresie od 17 sierpnia 2009 r. do 17 czerwca 2019 r. suma rat kapitałowo-odsetkowych uiszczonych przez kredytobiorców wyniosła 118 397,23 zł. W tym kapitał w kwocie 92 010,78 zł i odsetki w kwocie 26 386,45 zł. Gdyby początkowe saldo kredytu oraz poszczególne raty nie ulegały przeliczeniu na walutę franka szwajcarskiego, a kredyt był oprocentowany według stawki i marży wskazanej w treści umowy, kwota którą powinni byli uiścić kredytobiorcy wynosiłaby 63 617,72 zł, w tym kapitał w kwocie 48 779,45 zł i odsetki w kwocie 14 838,27 zł, tj. kwota niższa o 54 779,51 zł od rzeczywiście dokonanych wpłat we wskazanym okresie.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny Sąd Rejonowy uznał, że powództwo co do zasady zasługiwało na uwzględnienie. W ocenie Sądu pierwszej instancji na uwzględnienie zasługiwały twierdzenia strony powodowej, że umowa kredytu zawierała postanowienia niedozwolone, przy czym Sąd nie podzielił poglądu, że eliminacja tych klauzul prowadzi do stwierdzenia nieważności całej umowy. Uznał, że postanowienia określające zasady przeliczania kwoty kredytu na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, co oznacza zdaniem Sądu, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one powodów. Skutkiem stwierdzenia abuzywności klauzuli zawartej w umowie jest jej całkowita eliminacja. Jednocześnie w ocenie Sądu Rejonowego nie było przeszkód, by na gruncie prawa krajowego umowa po wyeliminowaniu abuzywnego mechanizmu indeksacji do franka szwajcarskiego funkcjonowała w dalszym ciągu.

Dalej Sąd Rejonowy wskazał, że bezpośrednią podstawę prawną roszczenia powodów stanowi art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c.

Za niezasadny Sąd uznał zarzut przedawnienia zgłoszony przez stronę pozwaną, wskazując, że do roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia zastosowanie ma 10-letni termin przedawnienia, a strona powodowa dochodziła roszczenia za okres nieprzekraczający 10 lat wstecz przed datą wniesienia pozwu.

Mając na uwadze powyższe Sąd Rejonowy zasądził od pozwanego banku na rzecz powodów różnicę pomiędzy faktycznie pobranymi ratami, a ratami kapitałowo-

odsetkowymi jakie winni świadczyć powodowie, z ograniczeniem do roszczenia zgłoszonego pozwem, tj. kwotę 53 895,80 zł. O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. Sąd Rejonowy nie uwzględnił żądania powodów o zasądzenie dochodzonej kwoty na ich rzecz solidarnie, ponieważ jego podstawę prawną stanowiły przepisy o nienależnym świadczeniu, z których taka solidarność nie wynika. Z kolei żaden przepis prawa nie wprowadza solidarności czynnej opartej na więzach rodzinnych.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w zakresie punktów I., III. oraz IV., zarzucając naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c., art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c., art. 69 ust. 3 Prawa Bankowego w zw. art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 Pr. Bank, w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 351, 352, 353, 354 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012. Ponadto skarżący wskazał na naruszeniu przepisów procesowych, tj. art. 321 § 1 k.p.c., art. 235 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c.

Z ostrożności procesowej na wypadek unieważnienia umowy kredytu pozwany podtrzymał zarzut zatrzymania kwoty 165 000 zł stanowiącej zwrot kwoty udzielonego kredytu rozbudowując go o zarzut zatrzymania tytułem wynagrodzenia za korzystanie z kapitału kwoty 59 845,49 zł.

Pozwany domagał się zmiany orzeczenia w zaskarżonej części i oddalenia powództwa lub uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu, a w każdej sytuacji zasądzenia od powodów zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy wyrokiem z 2 czerwca 2021 r. oddalił apelację w całości i orzekł o kosztach postępowania.

Zdaniem Sądu drugiej instancji Sąd Rejonowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych w sprawie i na podstawie tych ustaleń wywiódł słuszne wnioski, które legły u podstaw zaskarżonego orzeczenia. Ustalenia te Sąd Odwoławczy uznał za własne, stwierdzając bezzasadność podnoszonego w apelacji zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Za trafny Sąd Okręgowy uznał także wywód prawny dokonany przez Sąd pierwszej instancji.

Żądanie powodów opierało się na twierdzeniu, że umowa stron nie była ważna, ewentualnie, że część jej postanowień nie miała mocy wiążącej. Wskutek tego prawidłowe rozliczenie spłat dokonanych na poczet zadłużenia kredytowego względem pozwanego miałyby prowadzić do wniosku, że bez wystarczającej podstawy powodowie zapłacili na jego rzecz więcej niż należało. Podstawą prawną roszczenia powodów były przepisy art. 405 i n. k.c. w związku z art. 410 k.c.

Dalej Sąd Okręgowy wskazał, że ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (Dz.U. Nr 22. poz. 271), wprowadziła do kodeksu cywilnego obowiązującą obecnie regulację dotyczącą wzorców umów i kontroli niedozwolonych postanowień umownych, w celu transpozycji do prawa polskiego postanowień dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Przepisy te stanowią rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystywaniem przez przedsiębiorców silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z możliwością jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień, w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (klauzul abuzywnych). W związku z tym, że dyrektywy UE są szczególnymi aktami prawnymi i wiążą państwa członkowskie UE, do których są skierowane w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawiając jednak organom krajowym państwa członkowskiego swobodę wyboru formy i środków prawnych, należy kierować się przy wykładni art. 385¹ i następnych k.c. wskazówkami wynikającymi z prawa unijnego oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Odnosząc się do treści art. 385¹ k.c. oraz art. 385² k.c. Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, zgodnie z którym kwestionowane przez powodów

zawarte w umowie kredytu klauzule indeksacyjne (§ 2 ust. 2 i 3 umowy kredytu, § 4 ust. 2 umowy kredytu, § 10 ust. 1a umowy kredytu i § 9 ust. 2 umowy kredytu) określają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ zd. 2 k.c.

Powodowie i ich poprzednik prawny zaciągali tzw. kredyt indeksowany do waluty obcej. W analizowanym przypadku klauzula indeksacyjna stanowiła element określający wysokość świadczeń kredytobiorców. Dalej Sąd zauważył, że stosownie do art. 69 ust. 1 Prawa bankowego przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Dlatego zdaniem Sądu nie powinno budzić wątpliwości, że obowiązek zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu stanowi główne świadczenie kredytobiorców. Skoro tak, zdaniem Sądu nie można podzielić stanowiska, że klauzula indeksacyjna nie odnosiła się bezpośrednio do elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytu bankowego, a zatem do oddania i zwrotu sumy kredytowej, skoro wysokość tej sumy wprost kształtowała.

Prawidłowo, zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd Rejonowy dokonał analizy spornych postanowień umowy pod względem ich jednoznacznego (bądź niejednoznacznego) sformułowania. W ocenie Sądu Okręgowego, analizowane postanowienia umowy, nie określały precyzyjnie rzeczywistej wysokości świadczenia banku, jak też świadczeń kredytobiorców, w sposób możliwy do ustalenia bez decyzji banku. I tylko jedna strona umowy, tj. Bank, mogła wpływać na zakres swojego zobowiązania. Jednocześnie zdaniem Sądu drugiej instancji pozwany nie sprostął obowiązkowi informacyjnemu w zakresie wymaganym przez art. 385¹ § 1 k.c.

Mając na uwadze powyższe Sąd odwoławczy uznał, że w sprawie postanowienia umowne określające główne świadczenie stron w postaci obowiązku zwrotu kredytu i uiszczenia odsetek nie były jednoznacznie określone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Powyższa konstatacja otworzyła drogę do kontroli abuzywności powołanej klauzuli indeksacyjnej stosownie do art. 385¹ § 1 k.c. i art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

W rozpoznawanej sprawie indeksacja walutowa została zastrzeżona wyłącznie dla potrzeb rozliczeniowych (obliczeń arytmetycznych). Wobec tego zdaniem Sądu Okręgowego przedmiotem zobowiązania wynikającego z umowy była suma pieniężna wyrażona w złotych polskich. Jedynie dla potrzeb rozliczeniowych wykorzystano określenie świadczeń w walucie obcej, której cenę odpowiednio zakupu i sprzedaży jednostronnie określał pozwany bank.

Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, Sąd Okręgowy wskazał, że opisany mechanizm ustalania przez bank kursów waluty, pozostawiający bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, zaś klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści i przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną przedsiębiorcy w kwestii bardzo istotnej dla konsumenta, dotyczącej kosztów kredytu, jest klauzulą niedozwoloną. Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała Sądu Najwyższego (7) z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019/1/2), a nie z innej chwili, w tym także nie z chwili wykonania umowy.

Dalej Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., postanowienie niedozwolone nie wiąże konsumenta, a zatem nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu. Wynikająca stąd sankcja bezskuteczności dotyczy, w ocenie Sądu Okręgowego, tylko klauzuli abuzywnej.

W rozpoznawanej sprawie eliminacja klauzuli indeksacyjnej obejmuje wszystkie postanowienia umowy, które się na nią składają zawarte w § 2 ust. 2 i 3, § 4 ust. 1a, § 9 ust. 2 umowy kredytu. Uznając zatem, że eliminacja klauzuli umownej uznanej za bezskuteczną nie może prowadzić do zmiany charakteru stosunku prawnego łączącego strony, Sąd Okręgowy stwierdził, że wartość świadczenia powinna być bezpośrednio określona w złotych polskich (np. wyrok Sądu Najwyższego z 14 maja 2015 r., II CSK 768/14, OSNC 2015/11/132). Taki wniosek

wynika bowiem z wyeliminowania z umowy wszelkich przeliczników na walutę obcą. Równocześnie brak było podstaw, by modyfikować określenie ceny kredytu. Obowiązujące regulacje prawne limitują bowiem maksymalne (a nie minimalne) granice oprocentowania świadczeń. Powyższe doprowadziło Sąd do wniosku, że konieczne jest utrzymanie dla umowy oprocentowania według stawek LIBOR.

W ocenie Sądu Okręgowego, w okolicznościach sprawy, nie było możliwe zastosowanie w miejsce wyeliminowanych postanowień żadnego innego kursu waluty, z uwagi na wiążącą Sąd wykładnię dyrektywy 93/13/EWG dokonaną przez TSUE w wyroku z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18. Sąd nie uznał także za zasadne, z przyczyn szczegółowo omówionych w pisemnych motywach orzeczenia, zastąpienia abuzywnych postanowień umownych innymi rozwiązaniami, wynikającymi z obowiązujących przepisów prawa.

Za chybiony Sąd Okręgowy uznał ponadto wniosek wysnuty przez skarżącego, że eliminacja niedozwolonych klauzul prowadzi do nieważności całości umowy, ponieważ w takiej sytuacji nie określa ona wysokości oprocentowania i warunków zmiany oprocentowania kredytu jest bezzasadny, bowiem wszystkie te elementy umowy będą nadal występowały.

Na uwzględnienie nie zasługiwał zdaniem Sądu Okręgowego zarzut naruszenia przez Sąd pierwszej instancji przepisu art. 321 k.p.c. Wbrew zarzutom apelacyjnym Sąd pierwszej instancji oddalając żądanie zasądzenia solidarnego nie orzekł ponad żądanie. Odwołując się do treści art. 367 § 1 k.c. sąd wyjaśnił, że solidarność zobowiązania jest uprawnieniem wierzycieli. Istotą każdej solidarności jest umocnienie pozycji wierzyciela. W tej sytuacji oddalenie żądania zasądzenia świadczenia na rzecz powodów solidarnie nie było wyjściem ponad żądanie, wręcz przeciwnie, nie powinno ulegać wątpliwości, że było przegraniem w tym zakresie sprawy przez powodów.

W konsekwencji, mając na uwadze wskazane wyżej okoliczności Sąd Okręgowy oddalił apelację jako bezzasadną na podstawie art. 385 k.p.c., albowiem podniesione w niej zarzuty okazały się chybione.

Skargę kasacyjną od powyższego orzeczenia wywiódł pozwany bank zaskarżając je w całości i zarzucając Sądowi Okręgowemu naruszenie:

1. art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przedmiotem oceny abuzywności są postanowienia rozumiane jako jednostki redakcyjne umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego na cele mieszkaniowe z dnia 25 lipca 2008 r., tj. § 2 ust. 2 i 3, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2, podczas gdy zgodnie z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przedmiotem tej oceny powinny być postanowienia rozumiane jako poszczególne normy wynikające z tych jednostek redakcyjnych, czyli norma wprowadzająca sam mechanizm indeksacji kwoty kredytu do waluty obcej, z którego wynika ryzyko walutowe polegające na tym, że wartość waluty obcej zmienia się pomiędzy dniem wypłaty kredytu (tj. przeliczeniem kwoty wyrażonej w złotych na franki szwajcarskie), a spłatą poszczególnych rat kapitałowo-odsetkowych (klauzula ryzyka walutowego) oraz norma, określająca w jaki sposób ustalany będzie kurs waluty obcej, na potrzeby operacji związanych z indeksowaniem przy wypłacie i przy spłacie kredytu (klauzula kursowa);

2. art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie w ten sposób, że uznał za abuzywne wszystkie normy wynikające z § 2 ust. 2 i 3, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 umowy kredytu (klauzulę ryzyka walutowego oraz klauzulę kursową), ponieważ przyjął, że są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interes konsumenta z tego względu, że przyznają pozwanemu uprawnienie do dowolnego ustalania wartości franka szwajcarskiego w złotych polskich, przewidując jednocześnie stosowanie różnych kursów przy wypłacie kredytu oraz jego spłacie, podczas gdy normy te nie naruszają rażąco interesów konsumenta, a nawet gdyby przyjąć, że wskazana powyżej okoliczność narusza te interesy, to uzasadnia to co najwyżej stwierdzenie abuzywności wyłącznie klauzuli kursowej, a nie klauzuli kursowej i klauzuli ryzyka walutowego łącznie;

3. art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie, w ten sposób, że uznał za abuzywne wszystkie normy wynikające z § 2 ust. 2 i 3, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 umowy, podczas gdy klauzula ryzyka walutowego nie może zostać uznana za abuzywną, gdyż określa ona główny przedmiot świadczenia i została sformułowana w sposób jednoznaczny.

Ponadto na wypadek przyjęcia przez Sąd Najwyższy, że klauzula kursowa jest abuzywna skarżący, zarzucił Sądowi drugiej instancji naruszenie:

4. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie w ten sposób, że po uznaniu postanowień umowy za abuzywne, dokonał oceny możliwości dalszego obowiązywania umowy bez klauzuli ryzyka walutowego oraz klauzuli kursowej, podczas gdy przedmiotem oceny możliwości dalszego obowiązywania powinna być umowa kredytu bez postanowień abuzywnych tj. bez klauzuli kursowej;

5. art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 56 k.c. w zw. z art 41 prawa wekslowego stosowanego na zasadzie analogii legis; art. 56 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c., oraz art. 56 k.c. w zw. z art. 783 k.p.c., art. 798¹ k.p.c., art. 1024 § 3 k.p.c., art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym, art. 35 ust. 6 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o pracy na morzu, art. 31a ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów usług, art. 137a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, art. 46 ust 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, art 3 ust. 2 oraz art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, art. 251 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. prawo upadłościowe, art. 4a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej, art 83 ust 1 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne, art. 104 ust. 12 ustawy z dnia 6 grudnia 2008r. o podatku akcyzowym, art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, art. 5 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, art. 8 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o funduszu kolejowym, art. 17 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2014 r. ws. sprawozdań jednostek sektora finansów publicznych w zakresie operacji finansowych, art. 6 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, art. 2 ust 3 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe oraz w zw. z nieobowiązującymi: art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2001 roku o kredycie konsumenckim (wersja obowiązująca od lutego 2006 r. oraz z § 2 i § 4 uchwały Rady Ministrów w sprawie ustalania kursów walut obcych w złotych do wszystkich rozliczeń związanych z obrotami płatniczymi i handlowymi z zagranicą, z których na zasadzie *analogii iuris* lub *analogii legis* wynika, że w polskim prawie obowiązuje generalna norma, zgodnie z którą wartość waluty obcej określa się według kursu średniego NBP, podczas gdy ani art. 385 § 1 i 2 k.c., ani orzecznictwo TSUE nie stoją na przeszkodzie stosowaniu wyżej wskazanych przepisów na etapie oceny możliwości obowiązywania umowy po

usunięciu postanowienia abuzywnego, tj. na etapie poprzedzającym etap zastąpienia postanowienia abuzywnego przepisem dyspozytywnym na warunkach wskazanych w orzeczeniach TSUE C-26/13 Kasler i C-260/18 Dziubak;

6. art. 69 ust. 3 Pr. Bank w zw. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. poprzez jego błędne niezastosowanie, w ten sposób, że na etapie oceny możliwości dalszego obowiązywania umowy po usunięciu normy abuzywnej Sąd Okręgowy pominął, że umowa kredytu może być wykonywana na podstawie art. 69 ust. 3 Prawa Bankowego.

Na wypadek przyjęcia przez Sąd Najwyższy, że Klauzula Kursowa jest abuzywna, a jednocześnie uznania przez Sąd Najwyższy podstaw kasacyjnych nr 5 - 6 za bezzasadne, skarżący zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie:

7. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że postanowienie abuzywne nie może zostać zastąpione przez sąd krajowy, gdy tymczasem zgodnie z orzeczeniem TSUE C-260/18 Dziubak stwierdzenie, iż unieważnienie Umowy kredytu jest dla powoda niekorzystne stanowić winno przesłankę zastosowania przepisu dyspozytywnego prawa krajowego;

8. art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie polegające na tym, że Sąd Okręgowy nie zastąpił postanowienia abuzywnego, tj. klauzuli kursowej przepisem dyspozytywnym art. 358 § 2 k.c., podczas gdy przepis ten stanowi przepis dyspozytywny, który może znaleźć zastosowanie zgodnie z orzeczeniami TSUE C-26/13 Kasler i C-260/18 Dziubak;

9. art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. poprzez ich zastosowanie i przyjęcie, że pozwany jest zobowiązany do zwrotu otrzymanego świadczenia;

10. art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 Prawa Bankowego w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. poprzez ich niezastosowanie polegające na przyjęciu, że po usunięciu norm abuzywnych strony wiąże Umowa Kredytu w złotych polskich oprocentowana na podstawie stawki LIBOR dla franka szwajcarskiego, bez ryzyka walutowego, podczas gdy po usunięciu Klauzuli Kursowej brak jest w Umowie kredytu minimalnej treści określającej wysokość kredytu oraz zasady spłaty kredytu, wobec czego sąd powinien unieważnić taką umowę.

Na wypadek uznania przez Sąd Najwyższy powyższych podstaw kasacyjnych za bezzasadne, skarżący zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353 k.c. w zw. z art. 3851 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 351, 352, 353, 354 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 poprzez ich błędne niezastosowanie polegające na przyjęciu, że po usunięciu postanowień abuzywnych, w tym klauzuli ryzyka walutowego, strony wiąże umowa kredytu w złotych polskich oprocentowana na podstawie stawki LIBOR dla franka szwajcarskiego bez ryzyka walutowego, podczas gdy umowa kredytu po usunięciu klauzuli ryzyka walutowego nie mogłaby dalej obowiązywać i sąd powinien unieważnić taką umowę, gdyż usunięcie postanowień abuzywnych powodowałoby zmianę natury i charakteru prawnego umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego.

Odpowiedź powodów na sakrę kasacyjną została zwrócona na podstawie art. 132 § 1 zd. trzecie k.p.c. (w związku z art. 398²¹ i 391 § 1 k.p.c.), wobec niezamieszczenia w jej treści oświadczenia o nadaniu jej odpisu na adres pełnomocnika pozwanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej są częściowo zasadne, ale ocena ta nie wpływa na prawidłowość zaskarżonego orzeczenia.

Zarzuty skargi koncentrowały się przede wszystkim na tezie, że kwestionowane przez powodów postanowienia umowne, nie naruszają w sposób rażący interesów powodów i nie mogą być uznane ze sprzeczne z dobrymi obyczajami, a tym samym nie mogą być uznane za postanowienia abuzywne. Stanowisko takie nie zasługuje jednak na aprobatę. Kwestia abuzywności postanowień umów o kredyt w wysokości wyrażonej w złotych polskich, która miała być indeksowana kursem CHF stanowiła przedmiot licznych wypowiedzi tak orzecznictwa krajowego, w tym Sądu Najwyższego, jak międzynarodowego. Na przestrzeni ostatnich lat wypracowano we wskazanej kwestii co do zasady jednolitą i utrwaloną linię orzeczniczą, która została prawidłowo zastosowana przez sądy

powszechne w rozpoznawanej sprawie. Sądy te słusznie przyjęły, że klauzula indeksacyjna w umowie kredytu określa wysokość głównego świadczenia kredytobiorcy. Odnosi się ona bowiem bezpośrednio do elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytu, a zatem do oddania i zwrotu sumy kredytowej, której wysokość wprost kształtuje (zob. m.in. wyroki SN z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22).

Niejasny i niepoddający się weryfikacji mechanizm ustalania przez bank kursów waluty, pozostawiający bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści i przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną przedsiębiorcy w kwestii bardzo istotnej dla konsumenta, dotyczącej kosztów kredytu, jest klauzulą niedozwoloną (zob. m.in. wyroki SN z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 oraz wyrok TSUE z 18 listopada 2021 r., C-212/20, M.P., B.P. przeciwko „A”). W świetle powyższego poglądu, utrwalonego w orzecznictwie i podzielonego przez Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę, należało uznać, że Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął, iż zastosowany w umowie łączącej strony mechanizm indeksacji jest niedozwolonym postanowieniem umownym, jako sprzeczny z dobrymi obyczajami, naruszający rażąco interesy powodów i równowagę stron, pozostawiając kredytodawcy pole do arbitralnego działania i obarczając kredytobiorców nieprzewidywalnym ryzykiem. Rażąco niekorzystna była dla konsumentów także sytuacja dająca Bankowi możliwość dowolnego kształtowania tabeli kursów. Nie do zaakceptowania w świetle art. 385¹ k.c. jest natomiast sytuacja, w której powodowie (konsumenci) mieli dowiedzieć się o poziomie zadłużenia ratalnego już spłaconego, po podjęciu określonej sumy z ich rachunku.

Uznając prawidłowo klauzulę indeksacyjną za abuzywną Sąd Okręgowy trafnie przyjął także za abuzywne pozostałe postanowienia umowne składające się na mechanizm indeksacji, nazywane przez skarżącego klauzulą kursową i klauzulą ryzyka walutowego. Wbrew zapatrywaniom pozwanego Banku, z okoliczności sprawy jednoznacznie wynika, że obie powoływane przez niego klauzule są ze sobą

ściśle powiązane w ramach przyjętego w umowie mechanizmu indeksacji, tj. jedna nie może obowiązywać bez drugiej. Na kwestię ścisłego powiązania klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej wskazywał Sąd Najwyższy w licznych orzeczeniach, kwestia ta nie wymaga zatem szerszego omówienia, jako przesądzona w dotychczasowym orzecznictwie i wyczerpująco wyjaśniona przez Sąd Okręgowy (zob. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22 oraz postanowienie SN z 25 kwietnia 2024 r., I CSK 1583/23 i powołane tam orzecznictwo).

Nieprawidłowa jest natomiast dokonana przez Sądy obu instancji ocena kwestii skutków jakie dla losów łączącej strony umowy niesie fakt eliminacji niedozwolonych postanowień umownych. W świetle aktualnego orzecznictwa należy zdecydowanie odrzucić pogląd o możliwości przyjęcia, że po eliminacji abuzywnych postanowień umownych strony łączy umowa o kredyt w złotych polskich oprocentowany według stawki LIBOR. Nieprawidłowe są także twierdzenia skarżącego, który wskazuje na możliwość dalszego obowiązywania łączącej strony umowy na podstawie art. 69 ust. 3 Prawa Bankowego lub przy zastosowaniu średniego kursu NBP dla waluty obcej. Wadliwość przyjętej przez Sąd Okręgowy oraz skarżącego oceny prawnej potwierdza bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego, w tym pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22. W orzeczeniu tym wyjaśniono m.in., że w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu denominowanego, jak miało to miejsce w niniejszej sprawie, odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Ponadto Sąd Najwyższy przesądził także, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Jak bowiem wielokrotnie wyjaśniano w orzecznictwie bez abuzywnych klauzul przeliczeniowych (spreadowych) umowa kredytu denominowanego nie może nadal obowiązywać. Ich wyeliminowanie, wbrew twierdzeniom skarżącego, prowadzi do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu denominowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki

oprocentowania ze stawką LIBOR. Konsekwencją powyższego jest tak daleko idące przekształcenie umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, bowiem bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotych na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące waloryzację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wyrzucić skutku (zob. np. postanowienie SN z 25 kwietnia 2024 r., I CSK 1583/23).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę podziela w pełni powyższe stanowisko, pozostające zgodne z ugruntowanym w tym zakresie orzecznictwem krajowym i międzynarodowym.

Biorąc jednak pod uwagę, że powodowie mimo podnoszonych na etapie pierwszoinstancyjnym twierdzeń o nieważności całej umowy – nie wnieśli apelacji od wyroku Sądu Rejonowego akceptując tym samym założenie o możliwości utrzymania umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul waloryzacyjnych, a w odpowiedzi na skargę kasacyjną domagali się jej oddalenia – brak jest podstaw do uchylenia zaskarżonego wyroku zgodnie z wnioskami skargi kasacyjnej. Zaskarżone orzeczenie odpowiada bowiem prawu. Powodowie domagali się w sprawie jedynie różnicy między sumą uiszczonych przez nich rat kapitałowo-odsetkowych a kwotą którą powinni uiścić gdyby początkowe saldo kredytu oraz poszczególne raty nie ulegały przeliczeniu na walutę franka szwajcarskiego, a kredyt był oprocentowany według stawki i marży wskazanej w treści umowy. Sądy były związane tym żądaniem. Dochodzona przez powodów kwota była zatem niewątpliwie niższa od sumy jakiej mogliby dochodzić od pozwanego domagając się unieważnienia umowy i zwrotu uiszczonych rat kapitałowo-odsetkowych. Obecnie powodom, zgodnie z ich żądaniem przyznano kwotę 53 895,80 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 10 września 2019 r. do dnia zapłaty, tymczasem w spornym okresie uiścili oni łącznie na rzecz pozwanego 118 397,23 zł.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Wobec zwrócenia powodom odpowiedzi na skargę kasacyjną – brak było podstaw do orzekania o kosztach postępowania kasacyjnego, które ponieśli.

Jacek Grela
[SOP]

Ewa Stefańska

Agnieszka Jurkowska-Chocyk